

4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านซึ่งรวมถึงเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนา สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวไทยภูเขา (กะเหรี่ยง) อยู่ในหมู่ 1 2 และ 3 และกลุ่มชาวไทยพื้นราบ อยู่ในหมู่ 4 และ 5 ทั้ง 2 กลุ่ม จะมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการติดต่อระหว่างหมู่บ้านด้วยเรือหางยาว และภายในหมู่บ้านด้วยมอเตอร์ไซด์หรือรถกระบะ ภายในหมู่บ้านมีโรงเรียน สำนักสงฆ์ ร้านขายของอุปโภคและบริโภค รวมถึงน้ำมันเชื้อเพลิงของรถมอเตอร์ไซด์และเรือหางยาว สาธารณสุข ไฟฟ้าที่ใช้ได้จากแผงโซลาร์เซลล์ อาชีพหลักมีทั้งการทำประมง และการเลี้ยงโคพื้นเมือง มีการทำนาและลงแขก และปลูกผักเลี้ยงตนเอง

2. สำหรับสถานภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมือง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (76.80 เปอร์เซ็นต์) เลี้ยงโคฝูงขนาดกลางคือ 11-50 ตัว จำนวนมากที่สุด มีอายุ 40-50 ปี เป็นส่วนใหญ่ (37.82 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ อายุต่ำกว่า 40 ปี (29.53 เปอร์เซ็นต์) และแต่งงานแล้ว (92.27 เปอร์เซ็นต์) ส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน (34.68 เปอร์เซ็นต์) รองลงมา 3 คน (26.01 เปอร์เซ็นต์) เกษตรกรเกือบทุกรายที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ (98.96 เปอร์เซ็นต์) มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (52.58 เปอร์เซ็นต์) อาชีพหลักคือ การเลี้ยงโคพื้นเมือง (74.09 เปอร์เซ็นต์) การประมง (10.88 เปอร์เซ็นต์) อาชีพเสริม ได้แก่ การประมง (50.36 เปอร์เซ็นต์) และรับจ้าง (43.88 เปอร์เซ็นต์) ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคพื้นเมือง 10-15 ปี (28.50 เปอร์เซ็นต์) และถือครองที่ดิน 1-5 ไร่ (79.38 เปอร์เซ็นต์) พื้นที่ที่ถือครองใช้สำหรับทำนา (46.72 เปอร์เซ็นต์) และปลูกหญ้าเลี้ยงโค (44.26 เปอร์เซ็นต์) รายได้จากการเลี้ยงโค ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 0-10,000 บาท (77.84 63.40 และ 68.40 เปอร์เซ็นต์ สำหรับปี 2550 2549 และ 2548 ตามลำดับ) รายจ่ายในการเลี้ยงโคพื้นเมืองส่วนใหญ่จะเป็นค่าเกลือ ค่าฟางข้าว ค่ายาบำรุง และยาถ่ายพยาธิ ส่วนใหญ่จะจ่าย 1,000 – 5,000 บาทต่อปี (53.09 เปอร์เซ็นต์) นอกจากนี้ยังมีรายจ่ายที่เกิดจากการประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำนา ในการเลี้ยงโคนั้น จะใช้เงินทุนส่วนตัว มีบางรายที่กู้ยืมมาจากรนาคาเกษตรและสหกรณ์ และโครงการอื่น ๆ ที่มีในหมู่บ้าน เงินทุนส่วนตัวที่ใช้ในการเลี้ยงโค ประมาณ 1,000 – 5,000 บาท (52.78 เปอร์เซ็นต์) ด้านการใช้แรงงานในครอบครัว ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้แรงงานเพียงคนเดียว (45.08 เปอร์เซ็นต์) ได้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคพื้นเมืองจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (74.74 เปอร์เซ็นต์)

3. ในด้านการเลี้ยงโคพื้นเมืองนั้น พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้โคมาจากมรดกตกทอด (64.86 เปอร์เซ็นต์) เกษตรกรส่วนใหญ่จะเลี้ยงโคฝูงขนาดกลาง คือ 11-50 ตัว (60.31 เปอร์เซ็นต์) โดยพบว่าเกษตรกรในหมู่ 1 3 4 และ 5 มีการเลี้ยงโคฝูงใหญ่มากกว่า 100 ตัว พ่อโคที่ใช้คุมฝูงนั้นมี 1-2 ตัว เป็นส่วนใหญ่ (79.38 เปอร์เซ็นต์) หากจำแนกตามประเภทของโค พบว่า เกษตรกรมีแม่โค 1-5 ตัวมากที่สุด (22.68 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 6-10 ตัว และ มากกว่า 25 ตัว (22.16 และ 20.10

เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) โครูนเพศเมียอายุ 1-2 ปี จำนวน 1-5 ตัว มากที่สุด (48.45 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 6-10 ตัว (26.29 เปอร์เซ็นต์) โครูนเพศผู้ อายุ 1-2 ปี จำนวน 1-5 ตัว มากที่สุด (59.79 เปอร์เซ็นต์) และโครูนเพศเมีย อายุแรกเกิด – 1 ปี จำนวน 1-5 ตัวมากที่สุด (77.32 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 6-10 ตัว (15.46 เปอร์เซ็นต์) และโครูนเพศผู้ อายุแรกเกิด – 1 ปี จำนวน 1-5 ตัว มากที่สุด (82.99 เปอร์เซ็นต์) พ่อโค 1 ตัวจะคุมแม่โคจำนวน 1-5 ตัวมากที่สุด (85.57 เปอร์เซ็นต์)

4. เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในการเลี้ยงโคประมาณ 2 ไร่ (37.74 เปอร์เซ็นต์) พื้นที่สาธารณะที่ใช้ในการเลี้ยงโคนั้น จะห่างจากที่พักอาศัยประมาณ 10 กิโลเมตร (24.43 เปอร์เซ็นต์) และส่วนใหญ่ออกเยี่ยมโค 3 ครั้งต่อเดือน (22.16 เปอร์เซ็นต์) โดยจะนำเกลือไปให้โคกิน ช่วงเวลาที่โคส่วนใหญ่ลงจากภูเขาคือช่วงเดือนธันวาคม (32.37 เปอร์เซ็นต์) มากที่สุด ซึ่งเป็นช่วงหน้าแล้ง ซึ่งเป็นช่วงที่โคขาดแคลนอาหารธรรมชาติ ดังนั้น โคจึงเดินลงมาจากภูเขาหากินตามริมฝั่งน้ำ บางส่วนสามารถเดินกลับเข้าคอกที่อยู่ในหมู่บ้าน เกษตรกรจะให้อาหารเสริมคือฟางข้าว (79.79 เปอร์เซ็นต์)

5. ในการจัดการเรื่องพ่อพันธุ์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการคัดพ่อพันธุ์ทิ้งหรือเปลี่ยนพ่อพันธุ์คุมฝูง (75.56 เปอร์เซ็นต์) ส่วนผู้ที่ทำการคัดเลือกพ่อพันธุ์จะเน้นพ่อที่มีรูปร่างใหญ่สมบูรณ์เป็นหลัก (36.96 เปอร์เซ็นต์) และส่วนใหญ่ไม่มีการจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวโค (55.10 เปอร์เซ็นต์)

6. สำหรับการทำวัคซีนนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่มีการทำวัคซีนและถ่ายพยาธิให้แก่โค (60.66 และ 93.30 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) เนื่องจากเลี้ยงปล่อยแบบธรรมชาติไม่สามารถจับโคเพื่อทำวัคซีนและถ่ายพยาธิได้

7. เกษตรกรส่วนใหญ่ได้สูญเสียโค (90.66 เปอร์เซ็นต์) โดยเกษตรกร 59.52 เปอร์เซ็นต์ ตอบว่า โคตายด้วยโรคไข้มา รองลงมาไม่ทราบสาเหตุการตาย หิวตาย พังอืดตาย (11.90, 10.32 และ 7.94 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ)

8. ในด้านการขายโค พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ (66.43 เปอร์เซ็นต์) จะขายโคที่น้ำหนักตัวน้อยกว่า 200 กิโลกรัม ราคาที่ขายต่ำกว่า 5,000 บาทต่อตัว (65.70 เปอร์เซ็นต์) และขายครั้งละ 2 ตัว (21.34 เปอร์เซ็นต์) โดยขายให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้าน (96.07 เปอร์เซ็นต์) ช่วงที่มีการซื้อขายโคกันมากที่สุดคือเดือนธันวาคม (56.57 เปอร์เซ็นต์) เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ต้องการเลี้ยงโคเพิ่มจากเดิม (54.92 เปอร์เซ็นต์) เนื่องจากเจ้าของมีอายุมาก ไม่มีแรงในการเลี้ยงโค (51.96 เปอร์เซ็นต์)

9. ในด้านการฆ่าและชำแหละโค พบว่า เกษตรกรจะไม่มีการฆ่าและชำแหละโคกินภายในหมู่บ้าน (93.26 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ฆ่าและบริโภคเนื้อโคที่ตนเองเลี้ยง

10. ในการติดตามเรื่อง การซื้อขายโค พบว่า การซื้อขายโคเนื้อเชื่อนจะมี 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการซื้อขายโคจากเกษตรกรโดยตรงในหมู่บ้าน ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า พ่อค้าเนื้อเชื่อน โดย

พ่อค้ากลุ่มนี้ จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นพ่อค้าที่รวบรวมโคจากหมู่ 1 2 และ 3 ซึ่งจะรวบรวมโคให้เต็มแพอย่างน้อย 25-40 ตัวต่อแพ จำนวน 2 แพ จึงจะคุ้มกับค่าใช้จ่ายด้านเชื้อเพลิงของรถยนต์ที่ลากจูงแพ ใช้ระยะเวลาในการเดินทาง 7-9 ชั่วโมงและกำไรบางส่วน กลุ่มที่ 2 เป็นพ่อค้าที่รวบรวมโคจากเกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 ช่วงที่ 2 เป็นการขายโคของพ่อค้าเหนือเขื่อนให้กับพ่อค้าบริเวณต้นเขื่อน จะเรียกว่า พ่อค้าต้นเขื่อน ช่วงที่ 3 เป็นการขายโคของพ่อค้าต้นเขื่อนให้กับพ่อค้าที่จะนำโคไปขายต่อที่ส่งตลาดนัดโค-กระบือ จะเรียกช่วงนี้ว่า พ่อค้าส่งตลาดนัด และช่วงที่ 4 เป็นการขายโคให้แก่พ่อค้าที่มาซื้อโคมีชีวิตเพื่อส่งต่อไปที่ต่าง ๆ เรียกช่วงนี้ว่า พ่อค้าปลายทาง ซึ่งพ่อค้าที่ซื้อโคเหนือเขื่อนส่วนหนึ่งจะถูกขนส่งไปยังทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น ภาคอีสาน คือหนองคาย อุดรธานี และยโสธร อีกส่วนหนึ่งไปยังภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี โดยการได้กำไรจากการขายของพ่อค้าแต่ละช่วง คือ 500 - 1,000 บาท

11. ปัญหาและอุปสรรคหลักของเกษตรกรในการเลี้ยงโคพื้นเมืองคือ การขาดแคลนแหล่งอาหารสำหรับโคในช่วงฤดูแล้ง ขาดการป้องกันโรคและการถ่ายพยาธิ โคมีขนาดเล็กลงจากเดิม และขาดการจัดการในด้านพ่อพันธุ์และการทำเครื่องหมายประจำตัวโค ซึ่งหากมีการแก้ไขปัญหานี้ และอุปสรรคดังกล่าวข้างต้นโคพื้นเมืองในพื้นที่เหนือเขื่อนภูมิพลนี้ จึงมีโอกาสที่ดีและเหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งผลิตเนื้อโคธรรมชาติ หรือเนื้อโคอินทรีย์ แต่ทั้งนี้ ต้องทำการศึกษาระบบนิเวศเกษตรกรด้วย

12. เนื่องจากพื้นที่นี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง จึงสามารถจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และทำการส่งเสริมให้มีการสร้างสินค้า OTOP ที่ในแต่ละหมู่บ้านมีศักยภาพอยู่แล้ว เช่น การทำปลาแห้ง การทอผ้าในกลุ่มกระเหรี่ยง หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโคพื้นเมืองจากพื้นที่เหนือเขื่อนนี้

4.2 อภิปรายผล

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

ในด้านข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่เลี้ยงโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนภูมิพลนั้น จะสอดคล้องกับงานวิจัยของสมปอง สมปอง สรวมศิริ และไพโรจน์ ศิลม้น (2552) ที่ศึกษา ระบบการผลิตโคพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่หลายประการ ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองจะเลี้ยงบนพื้นที่สูงและส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา จากผลการวิจัยของสมปอง สรวมศิริ และไพโรจน์ ศิลม้น (2552) หากพิจารณาพื้นที่ที่ศึกษาแล้วพบว่า อำเภอดมก้อย ฮอด และดอยเต๋านั้น เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำปิง ซึ่งไหลลงสู่เขื่อนภูมิพล เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เลี้ยงโคพื้นเมืองในอำเภอดมก้อยเป็นชาวไทยภูเขา สอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่า เกษตรกรในหมู่ 1-3 (อูมวาบ หินลาดและนาโฮ) นั้น ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำในเขื่อนภูมิพลเป็นชาวไทยภูเขาเช่นกัน และเลี้ยงโคพื้นเมืองเท่านั้น ผลการวิจัยที่แตกต่างไปจากสมปองและไพโรจน์ คือ เกษตรกรในพื้นที่เหนือเขื่อนภูมิพล (หมู่ 1-5) นั้น มีเพียง 1

รายที่เลี้ยงโคลูกผสม (โคพื้นเมืองกับโคสายเลือดยุโรป) อายุส่วนใหญ่ของเกษตรกรอยู่ในช่วงเดียวกันคือ 41-50 ปี (33.96 เปอร์เซ็นต์) เช่นกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (53.50 เปอร์เซ็นต์) และนับถือศาสนาพุทธ (75.01 เปอร์เซ็นต์) มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ เช่นกัน แต่ที่แตกต่างกัน คือ เกษตรกรเลี้ยงโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ จะกู้เงินจากโครงการต่าง ๆ ในระบบ แต่จะไม่มีการกู้เงินนอกระบบ แต่จากรายงานของสมปองและไพโรจน์นั้นพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคในจังหวัดเชียงใหม่มีการกู้เงินนอกระบบมาใช้

4.2.2 การได้มาซึ่งโคพื้นเมือง

หากพิจารณาการได้มาซึ่งโคพื้นเมืองมีชีวิตนั้น พบว่า สอดคล้องกับรายงานของสมปอง สรวมติ และไพโรจน์ สิลมัน (2552) คือ ส่วนใหญ่ได้จากบรรพบุรุษหรือได้รับมรดก รองลงมาคือจากการเลี้ยงผ่า และจากการซื้อมา

4.2.3 ระบบการเลี้ยงโคพื้นเมือง

ในการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรเหนือเขื่อนฯ นั้น แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ 1) การเลี้ยงแบบปล่อยโคให้แทะเล็มพืชอาหารธรรมชาติในป่า แบบปล่อยโคออกในช่วงเช้า และ โคจะกลับเข้าคอกเองในตอนเย็น คอกอยู่ใกล้ที่พักอาศัยของเกษตรกร ระบบนี้โคฝูงขนาดเล็กและขนาดกลาง และ 2) การเลี้ยงแบบปล่อยโคให้แทะเล็มพืชอาหารสัตว์ในป่าตลอดทั้งปี โคเลี้ยงของโคจะออกเยี่ยมโคของตนเอง ระบบนี้ใช้เลี้ยงโคที่เป็นฝูงขนาดกลางและขนาดใหญ่ ซึ่งระบบการเลี้ยงแบบแรกนั้น จะคล้ายคลึงกับรายงานของสมปอง สรวมติ และไพโรจน์ สิลมัน (2552) และ วริษา สันทวีรกุล และคณะ (2551) ส่วนการเลี้ยงโคในแบบที่สองนั้น จะสอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร ควบใหญ่ และสุนทรพร ควบใหญ่ (2551) และวริษา สันทวีรกุล และคณะ (2551) ซึ่งเป็นการเลี้ยงโคริมแม่น้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี และไพศาล รุ่งรัชชัย และคณะ (2548) ซึ่งเป็นการเลี้ยงโคในชุมชนบ้านนาเปอะ ตำบลชาติตระการ อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก โดยจะเห็นได้ว่า การเลี้ยงในระบบนี้ โคจะถูกปล่อยให้แทะเล็มอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในป่าและสภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขา ส่วนระบบการเลี้ยงที่ปล่อยโคให้หากินหญ้าธรรมชาติบนภูเขาในช่วงฤดูเพาะปลูก แล้วไล่กลับลงจากภูเขาลงจากการเก็บเกี่ยวเพื่อให้โคหาเศษอาหารที่เหลือจากการทำไร่ข้าวโพด หรือการทำนา ดังรายงานของชนนันท์ สุภกิจจานนท์ และคณะ (2552) ซึ่งศึกษาระบบการเลี้ยงโคพื้นเมืองของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกนั้น ซึ่งไม่ปรากฏในการเลี้ยงโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ

4.2.4 การจัดการด้านการผสมพันธุ์และด้านสุขภาพ

การผสมพันธุ์ของโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ นั้น เป็นการผสมแบบธรรมชาติโดยมีพ่อโคคุมฝูงโคเพศเมีย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบการเลี้ยงโคพื้นเมืองที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นทั้งหมด จะไม่มีการผสมเทียมโคพื้นเมือง เนื่องจากการไล่ต้อนเป็นไปได้ยาก และไม่มีการเลี้ยงโคพื้นเมืองลูกผสม ส่วนการคัดเลือกพ่อโคคุมฝูงนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้กระทำเช่นกัน หากต้องดำเนินการก็จะดูจากลักษณะภายนอกของพ่อโคเช่นกัน

การจัดการด้านสุขภาพ พบว่าสอดคล้องกับสมปอง สรวมศิริ และไพโรจน์ ศิลม้น (2552) คือ ส่วนใหญ่ไม่มีการทำวัคซีน และไม่มีการถ่ายพยาธิ โดยเฉพาะเกษตรกรที่เลี้ยงโคในพื้นที่สูง ๆ เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างไกลจากการให้บริการของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์

4.2.5 ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ปัญหาและอุปสรรคหลัก ๆ ที่พบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ (สมปอง สรวมศิริ และไพโรจน์ ศิลม้น, 2552; ธนันท์ สุกกิจจานนท์ และคณะ, 2552; วริษา สันทวีวรกุล และคณะ, 2551; และสมพร ควนใหญ่ และสุนทรพิพร ควนใหญ่, 2551) คือ 1) การขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ในช่วงฤดูแล้ง, 2) การจัดการด้านสุขภาพ ทั้งการขาดการฉีดวัคซีนและการถ่ายพยาธิ แต่ข้อเด่นของโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ ที่แตกต่างไปจากการเลี้ยงโคพื้นเมืองในพื้นที่อื่น คือ ไม่เคยมีการระบาดของโรคปากและเปื่อยในโคเหนือเขื่อนฯ อาจเนื่องมาจากไม่มีการนำโคพื้นเมืองจากที่อื่นมาเลี้ยงในพื้นที่เหนือเขื่อนฯ ทำให้การระบาดของโรคดังกล่าวไม่ปรากฏ อย่างไรก็ตาม จะพบโรคไข้มาปปรากฏเป็นครั้งคราว, 3) การซื้อขายโคมีชีวิต ปัญหาเรื่องการขายโคตัวเล็ก โคเพศเมีย การซื้อขายแบบเหมาเป็นรายตัว ไม่มีการซื้อขายตามน้ำหนักตัวโค

ปัญหาและอุปสรรคที่ต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ คือ การใช้พื้นที่สาธารณะในการเลี้ยงโคเหนือเขื่อนฯ นั้น สามารถทำได้เต็มที่ ไม่มีปัญหาด้านการเลี้ยงโคแล้วบุกรุกป่าชุมชนหรือพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรรายอื่น ไม่มีปัญหาเรื่องพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคน้อย ซึ่งพบมากในการเลี้ยงโคพื้นเมืองในบริเวณอื่น ๆ

4.3 ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาวิธีการติดตามโคและเทคนิคการทำวัคซีนและการถ่ายพยาธิของโคที่เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ พร้อมพืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสมในพื้นที่เพื่อนำมาทำอาหารแห้งหรืออาหารหมักไว้ใช้ในหน้าแล้งต่อไป

2. ศึกษาพันธุศาสตร์ประชากรของโคพื้นเมืองเหนือเขื่อน เพื่อแก้ปัญหาในกรณีโคนขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ โดยทำการศึกษาความหลากหลายทางพันธุกรรมของโคทั้ง 5 หมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ตลอดจนถึงเปอร์เซ็นต์เลือดชิดของโคพื้นเมืองในทุกหมู่บ้าน รวมถึงความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของโคพื้นเมืองที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับตำบลบ้านนา และพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการนำโคเหนือเขื่อนไปเลี้ยงต่อหรือจำหน่าย เช่น อีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ทั้งนี้ โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า สายเลือดของโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ ได้แพร่กระจายไปทุกภูมิภาคของประเทศ แม้กระทั่ง การที่กรมปศุสัตว์ได้จัดสายพันธุ์โคว่า เป็นโคอีสานนั้น อาจจะเป็นสายเลือดของโคเหนือเขื่อนฯ ก็ได้ ด้วยเหตุผลว่า การซื้อขายโคพื้นเมืองเหนือเขื่อนฯ ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ นั้น มีมาถึง 50 ปีแล้ว (ตามระยะเวลาการสร้างเขื่อนภูมิพล) หากมีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง จะได้คำตอบในเชิงวิทยาศาสตร์ และอาจมีการจัดกลุ่มโคพื้นเมืองใหม่ตามหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ได้

3. จากการสอบถามพ่อค้ารายย่อยที่มาซื้อ โคเหนื่อเขื่อนที่ตลาดนัดเพื่อนำไปเลี้ยงต่อ เล็กน้อยแล้วชำแหละเนื้อขาย พบว่า พ่อค้าชอบโคเหนื่อเขื่อน เพราะมีเนื้อสีแดง เนื้อนุ่มกว่าโคพื้นเมืองจากที่อื่น และทำกำไรได้มากกว่า ดังนั้น จึงควรศึกษาคุณภาพเนื้อของโคพื้นเมืองเหนื่อเขื่อน และเอกลักษณ์ของเนื้อโค เพื่อพิสูจน์ข้อมูลจากพ่อค้าในเชิงวิทยาศาสตร์ และเป็นข้อมูลในการผลิตเนื้อโคธรรมชาติหรือโคอินทรีย์ในอนาคต

4. เนื่องจากในเขื่อนภูมิพลเป็นแหล่งพันธุ์กรรมของปลาน้ำจืดหลายชนิด จึงควรที่จะมีการศึกษาในด้านความหลากหลายของปลาน้ำจืดในบริเวณนี้ด้วย เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์กรรมของปลาชนิดต่าง ๆ

5. กระแสการรณรงค์โลกร้อน มีผลต่อการเลี้ยงโคเนื้อที่เลี้ยงปล่อยให้แทะเล็มหญ้าตามธรรมชาติมาก โดยเฉพาะในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งในหลายพื้นที่ที่โคของเกษตรกรเข้าไปทำความเสียหายแก่ต้นไม้ในอุทยาน เกิดกรณีพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และเกษตรกร แม้ว่า การเลี้ยงโคพื้นเมืองในพื้นที่เหนื่อเขื่อนฯ ได้ทำการศึกษาแล้วยังมิได้เกิดปัญหาดังกล่าวก็ตาม หากแต่ควรมีการศึกษาและวิจัยผลกระทบของการเลี้ยงโคเหนื่อเขื่อนที่มีต่อระบบนิเวศของป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติแม่ปิงที่ดูแลพื้นที่แห่งนี้ ทั้งนี้เพื่อการจัดสมดุลของระบบนิเวศเกษตร (Agro-Eco System) และขจัดปัญหาการขัดแย้งกันระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเหนื่อเขื่อนฯ กับผู้พิทักษ์ป่าที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้